

DYMLINGEN

Nr 1 2019 Årg 31

Hattar och mössor

En sista gång läser vi:

Min morfar och jag

Ordförande har ordet

Ett nytt år har gjort sitt intåg och med det följer en lång rad årsmöten. För Södermanlands hembygdsförbunds del är årsmöte i år förlagt till vårt nya länsmuseum i Nyköping och går av stapeln den 27 april. Du som deltar på årsmötet får därmed möjlighet att bekanta dig med museet och alla nya utställningar. Mycket bättre kan det väl inte bli! Kallelse inför årsmötet har redan gått ut med vårt digitala nyhetsbrev och finns även på vår hemsida. Närmare årsmötet finns som vanligt alla handlingar till er i föreningarna på hemsidan.

I nyhetsbrevet fanns en påminnelse att lämna förslag på kandidater till förbundets hedersutmärkelse. Det finns många medlemmar som är förtjänta av att uppmärksammas för sina insatser för hembygdsföreningarna och jag hoppas att dessa personer blir väl omhändertagna och honorerade av sin förening till exempel genom riksförbundets hedersnål. När det gäller förbundets hedersutmärkelse så säger statuten att den skall tilldelas personer som gjort betydande insatser på regional nivå (länsnivå) och/eller inom kommun/kretsens nivå. Betydande insatser som gjorts inom föreningens ram är meriterande men inte avgörande. Blankett och stadgar finner du på vår hemsida.

För i år är det tyvärr för sent att nominera till hedersutmärkelsen, men välkomna med förslag nästa år.

Hembygdskretsarnas syfte och arbetsområden

Så till något helt annat. Som hembygdsförening är ni alla duktiga på att ta hand om, forska i, vårda och visa upp bygdens historia. Men jag är inte lika säker på att ni kan er egen förenings historia. För er som inte under de senaste 15-20 åren forskat och skrivit om er föreningens historia är det dags att göra just detta. Tiden går fort och även om mycket återfinns i protokoll, årsberättelser och ekonomihandlingar med mera, så behöver detta underlag bearbetas och formuleras för att bli föreningens historia. Dessutom är det säkert många händelser som bara finns i minnet hos de personer som var med i föreningen under årens lopp. Det gäller att ta vara på allt detta innan det är för sent. Så, ta en diskussion vid ett styrelsemöte, eller varför inte på ert kommande årsmöte, kring frågan om er egen förenings historia. Kanske kan ni skapa en studiecirkel som tar på sig arbetet. Din förenings historia är väl värd att bevara!

PEHR BENGTSOON
FÖRBUNDSORDFÖRANDE

Innehåll

Hattar och mössor	4
Invigning av nya Sörmlands museum	5
Vinnare i värvartävlingen	6
Välkommen nya hembygd.se	6
Bli experter Bli belönade	6
Hembygdskretsarnas syfte och arbetsområden	7
Gästgiverier	8
Min morfar och jag	9
Ell-sons rebusar	10
Från kristallmottagare till poddradio	10
På mitt sätt sett	11

DYMLINGEN NR 1 2019

Årgång 31 Södermanlands hembygdsförbund

Redaktör Jennie Fornedal
Ansvarig utgivare Pehr Bengtsson

Manusstopp till nr 2/2019, den 26 april och till nr 3 den 13 sept

På framsidan ser ni Sörmlandstris-sorna som står utanför Sörmlands museum. Konstnären Peter Johansson har hämtat sin inspiration från träleksaker i museets samlingar och färgsatt sin skapelse med inspiration från de sörmländska folkdräkterna. "Välkommen in och lek", tycks trissorna mana oss när vi närmar oss genom museiparken. Och väl inne möts vi av ett museum som ger plats åt lek och eftertanke för både gammal och ung. Foto JF

Distribueras till prenumeranter och styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län samt till anslutna föreningar i grannlän

Upplaga 1500 ex
Linderoths Tryckeri, Vingåker,
mars 2019
ISSN 0349-86662

Dymlingen
30 år - 2019

Södermanlands hembygdsförbunds kansli

Jennie Fornedal, hembygdskonsulent

Adress Tolagsgatan 6
611 31 Nyköping
Tel 073-140 33 75
E-post dymlingen@live.se
Bankgiro 619-1928
Swisha till 123 483 72 33
Hemsida www.hembygd.se/sodermanland

Som stödjande Dymling-prenumerant lämnar du ett viktigt bidrag till den Sörmländska hembygdskretsens.

Annonsera
i Dymlingen
från 500:-

Vill du prenumerera?

Sätt in 150 kronor på bankgiro 619-1928. Uppge "Dymlingen 2019" samt ditt namn och adress eller kontakta kansliet.
Prenumererade du 2018 kommer årets inbetalningskort inom kort.

Annons

Åkers Hembygdsförening

c/o Pelle Johansson, Nyblaeus väg 4, 647 52 Åkers styckebruk – info@akershembygd.se – www.akershembygd.se

Åkers Bruksmuseum

På delar av museets 500 m² berättar vi om ett av Sveriges äldsta företag, grundat 1580 - Åkers Stycke Bruk. Stycke är det gamla ordet för kanon och brukets viktigaste produkt till mitten av 1860-talet var gjutna kanoner. Jordbruksredskap, järnspisar, fönsterbågar, gravvårdar, avloppsrör och valsar kom senare att dominera tillverkningen. Men även Riddarholmskyrkans 240 ton tunga torn är gjutet här.

Museet berättar också om den bygd som försörjde bruket med arbetskraft och råvaror såsom malm, träkol och kalk. Bilder och föremål visar hur transporter gick till och hur kraft överfördes till gruvorna för att bland annat pumpa bort vatten.

Museets Dag Aktiviteter för Barn och Vuxna

2 juni 2019 tid 10.00-16.00

Fri entré!

- Kaffeservering
- Lotterier
- Smeden i arbete på gården
- Auktion av gamla saker
- Utställning Snickeri
- Utställning "Torsdagstramparna"

Sommaröppet

Helger 30 juni – 26 augusti

Under juli onsdag till söndag varje vecka

Tid vid öppet 12.00-15.00

För gruppbesök och guidning i Museet kontakta
– Pehr Bengtsson, 070-589 5304
– Sten Helligren, 072-229 73 17

Åkers Bruksarkiv

Under 2010-2011 skapade STC Interfinans AB ett nytt och helt modernt arkiv inuti överbyggnaden på Wahrendorffs masugn från 1795. Här finns nu Styckebrukets arkiv.

Länna Bruks Äldre Arkiv

Temautställning Länna

Premiär 19 maj 2019 tid 12.00-15.00

Fri entré!

- "Källstugens" Polska med flera från Länna spelas av Annelie Spänberger, Kantor i Åker/Länna Församling, kl 13.00
- Länna Hembygdsdräkt visas
- Kartor på "hemman" från 1700-1800-talet
- Var låg "hammaren" och "kvarnen", hur gamla är de?
- Vilka var smederna och vad tillverkade de?
- Rocklänna, äldsta gården brukad i rakt nedstigande led från 1580 ...
- Bruket och bygdens historia
- Byringe gästgiveri

Öppettider under sommaren

- 2 juni 10.00-16.00 Temautställningen Länna
- 30 juni 12.00-15.00 Temautställningen Länna
- Juli söndagar 12.00-15.00

Rötterna till Åkers Bruk finner vi i slutet av 1500-talet. I Hertig Carls diarium från 1584 finns räkenskaper för "Åkers Hytto och Hammare". Den första kanonen gjuts redan 1588 men fortfarande är Åkers Bruk ett "vanligt" järnbruk. Men så, 1654 utfärdar Drottning Kristina ett privilegium för Åkers Jern Bruk att gjuta "... jernstycken af hwad calibre och sortiment de hälst wele ...". Åkers Jern Bruk blir från och med nu Åkers Stycke Bruk (stycke = kanon).

För gruppbesök och guidning i Bruksarkivet kontakta
– Pehr Bengtsson, 070-589 5304
– Tomas Larsson, 070-343 49 67

Hattar och Mössor

- ett inlägg i valrörelsen 2018

Min fru Eva letade efter en lämplig huvudbonad till en födelsedagsfest med årtalstema. Då upptäckte hon en samling av hattar efter sin mor och tanken dök upp att göra en utställning med sådana till hösten i Tystberga Hembygdsstuga.

Hon började presentera sin idé för vänner och bekanta och frågade om de hade några bidrag att låna ut. Det var det många som hade. Eftersom det var valår föreslog en närstående att kalla utställningen "Hattar och Mössor" med anspelning på Frihetstidens två dominerande politiska partier. Lämpligt vore då att bjuda in de nuvarande politiska partierna i Nyköpings kommunfullmäktige att visa upp sina val av representativ huvudbonad. De flesta nappade på förslaget direkt medan andra tve-

kade. De hade inte tid, förstaeligt nog med tanke på det förestående valet, eller saknade resurser och personer att göra detta. Men efter samma taktik som tonårsföräldrar utsätts för: "Alla andra har..." eller "Alla andra får..." så ställde till sist alla partierna upp.

En gedigen samling lånade bidrag

Ett tjugotal personer ställde glatt, villigt och intresserade upp med bidrag. Alla huvudbonader antecknades vid inlämningen med särskilda kännetecken och fotograferades vilket visade sig välbetänt inför återlämnandet. En del av bidragen kunde kompletteras med en bakgrundsberättelse vilket gjorde dem ännu mer intressanta. Till sist hade mer än 400 bidrag samlats in.

Utställningen sattes upp i Hembygdsstugan med hjälp av några av utlånarna och styrelsemedlemmar, främst Lilly Nilsson och Pia Zollner. Jobbigt, men samtidigt roligt, var de inblandades kommentar. Det blev mycket planering och många diskussioner innan allt kunde presenteras på överskådligt sätt. Inbjudan till vernissagen den 24 augusti kunde sändas ut några veckor i förväg. Utställningen visades sedan två helger före valdagen i september.

Många beundrade och imponerades av det jobb som lagts ner. En hel del nostalgiska uttryck kunde noteras när besökarna kände igen någon hatt eller mössa som den själv eller någon anhörig burit en gång i tiden. "Sådan hade min mormor en gång i tiden!" var en glatt utropad kommentar bland många andra.

TEXT OCH FOTO G DAHLBERG

En bråkdel av alla huvudbonader i utställningen

De sju politiska partiernas bidrag

Ett par av politikerna kom och studerades sina egna och andra partiers bidrag

Hundratalet kepsar av allehanda slag hade lånats in

Invigning av nya Sörmlands museum

Helgen den 24-25 november 2018 fick Sörmland ett nytt länsmuseum. Ett hus fyllt av utställningar och samlingar att upptäcka, att lära och inspireras av. Äntligen är alla välkomna in i värmen!

Vid invigningen överlämnades Knut Dymling, för första gången tredimensionell, till länsmuseumchef Karin Lindvall. Dymlingen är en symbol för vikten av sammanhållning. Till vardags håller han hembygdsrörelsen samman, här fick han rollen att hålla samman det sörmländska arbetet med att vårda, värna och visa kulturarvet. Detta arbete har vi gemensamt med Sörmlands museum.

Redan första helgen dök 4000 besökare upp för att undersöka och uppleva vad ett alldeles nytt länsmuseum kan innehålla. Sörmlands museum är museet som gör som hembygdsföreningarna och visar alla samlingar hela tiden. De olika samlingarna har funnit varandra igen och föremål, fotografier och akrivalier hjälps åt att berätta om människorna som skapat och använt dem. Det finns inte en kronologisk ordning, här är Sörmland tematiserat och föränderligt. På onsdagskvällar och helger genomförs ofta olika programpunkter. Läs på museets hemsida vad som är på gång när det passar just dig att komma på besök.

Välkommen till Sörmlands museum

Tolagsgatan 8 i Nyköping

Öppet tisdag- söndag kl 10.00 -17.00
Onsdagar öppet till 20.00. Måndagar stängt
Fri entré. Tema för de dagliga visningarna hittar ni på museets hemsida www.sormlandsmuseum.se

Vinnare i medlemsvärvarävlingen

På höstmötet 2017 beslutades att Medlemsåret 2018 skulle medföra en medlemsvärvarävling. Den förening som ökat mest i antal medlemmar och den som ökat mest i procent skulle få två deltagarplatser var på årsmötet 2019. Vi har ett resultat!

Den förening som ökat med flesta antal medlemmar under 2018 är **Nyköpings hembygdsförening** som ökat med 50 medlemmar.

Den förening som ökat sitt medlemstal mest i procent räknat är föreningen **Kunskapsturism Kafjärden** som ökat med hela 46,7%.

Grattis till vinsten!

Vi ses på Sörmlands museum den 27 april.

Ett nytt steg i utvecklingen

Välkommen nya hembygd.se

Som hembygds konsulent i Södermanland har jag alltid kunna skryta om medlemsföreningarnas digitala förmåga. Sörmland var först att ha e-postadresser till alla medlemsföreningar och först med att alla föreningar hade en hemsida.

När nya Hembygdsportalen lanserades i april 2018 var det inte så förvånande att många föreningar var igång tidigt i det nya systemet och redan i maj fanns den första sidan publicerad. Under hösten har det genomförts sex träffar för att prata hemsida. Där har vi vridit och vänt på hur man kan göra sin hemsida? Varför hittar någon till den och vad letar de efter?

När 2019 börjar är det bara några få föreningar som ännu inte publicerat sin nya hemsida i *hembygd.se*. Vi hoppas att de åtta medlemsföreningar som inte har en sida i *hembygd.se* är medvetna om att sidan är en medlemsförmån som inte kostar något. När nu *hembygd.se* utvecklas ytterligare kommer portalen verkligen att kunna bli en tillgång i arbete med att visa upp sitt material och sin verksamhet.

Säker föreningsgård

Bli experter Bli belönade

Certifieringen "Säker föreningsgård" ger er både kunskap, handfasta åtgärds punkter samt ekonomisk belöning i form av en självriskcheck (värde 9 300 kr).

För att certifieras som "Säker föreningsgård" krävs att minst en föreningsfunktionär genomgår webbkursen eller studiecirkeln "Säker föreningsgård" samt att föreningen ser till att uppfylla tio grundläggande skadeförebyggande krav så som exempelvis att ha tillsyn av föreningsgården varje vecka.

Så här fungerar det

Säker föreningsgård genomförs hemma vid din egen dator och består av sex lektioner på teman såsom brand, vatten och inbrott. Varje lektion avslutas med ett test som genomförs online. Det går också bra att genomföra kursen i form av en studiecirkel. Efter genomförd kurs krävs det att styrelsen intygar att föreningen uppfyller tio grundläggande krav.

Belöning

Förutom nyttan i all ny kunskap du tillgodogjort dig har du efter genomförd certifiering med all säkerhet höjt säkerheten i din föreningsgård.

Ni belönas då också ekonomiskt i form av en självriskcheck värde 9 300 kr (2019).

Läs mer på *www.sakerforeningsgard.se*

Sociala media?

Det är ju inte bara på hemsidorna vi syns idag, det finns ett mysterium därute som kallas Sociala media. Tillsammans med Bygdegårdsdistriktet genomför vi vår dag om **Sociala media den 30 mars**. Då ska vi lära oss mer om hur vi är framgångsrika i vårt arbete på webben och hur vi kan använda det mer effektivt.

I samband med vår träff på Ungkulturhuset i Katrineholm i januari identifierade vi just sociala media som ett område där vi skulle kunna ha ett naturligt utbyte med fritidsgårdarna i kommunerna. Ungdomarna förklarar hur det fungerar och hembygdsföreningarna bjuder på hembakt fika.

Tipssida för att nå fler

Riksantikvarieämbetet ber att få tipsa om hur man kan använda sin webbplats för att nå fler besökare med enkla medel. En informationslapp om detta fanns med i brevet som innehöll kallelsen till årsmötet. En länk finns på vår hemsida. JENNIE FORNEDAL

Hembygds kretsarnas syfte och arbetsområden

Under 2018 har ett utvecklingsarbete genomförts kring hur vi arbetar med hembygds kretsarna, alltså hembygdsföreningarnas kommunvisa träffar. Alla möten borde ge deltagarna mervärde. Är alla kretsmöten sådana? Denna sammanställning är tänkt att kunna vara ett redskap för att vi tillsammans ska kunna utvärdera och lyfta värdet av möten i kretsarna.

Här är en sammanställning av de diskussioner som förts runt om i länet under förra året. Den finns också på vår hemsida under "Aktuella arbetsområden".

Syftet med kretsen

- Sprida information och ge inspiration.
- Samarbeten. Vad kan man göra ihop? Hur kan man lära känna varandra?
- Remissarbete. Delta och påverka samhällsutvecklingen.
- Vara kontaktpunkt för kommunens representanter.

Dessutom

- Föreslå förbundets valberedning personer till hembygdsförbundet styrelse och andra uppdrag.
- Vara informationskanal mellan förbundet och föreningarna.
- Bjud in en gäst till kretsmötet för att med denne lyfta gemensamma frågor, få relevant information eller inspiration.

Samarbete gentemot kommunen är viktigt för att

- Visa att vi finns och vilka kunskaper som finns inom hembygdsrörelsen.
- Kommunen får en informationskanal in i hembygdsrörelsen.
- Skapa samsyn i kulturhistoriska frågor, tex vid remissarbeten.
- Kretsen ska bli representerad i kommunens arbetsområden.

Kretsen kan till exempel arbeta med att

- Tillsammans lista vad som är gemensamma, angelägna frågor och problemområden tex tillstånd av olika slag.
- Tillsammans med kommunen utveckla besöksnäringen. Detta är ett område kommunerna och hembygdsföreningarna skulle tjäna mycket på samarbete.
- Tillsammans ta fram och presentera idéer och planer för hur hembygdsföreningarna kan samarbeta och stödja skolans verksamhet. Detta är extra utmanande då vårt sätt att organisera oss inte längre stämmer med var skolorna finns.

I kretsen kan föreningarna med fördel utveckla arbetet med att

- Dela nya idéer och bra exempel med varandra. Både vad man kan göra i den egna föreningen och för att skapa samarbeten tillsammans.
- Samordna aktiviteter så att de inte krockar.
- Samarbeta kring aktiviteter på nya platser som möter nya människor, tex Hembygdens helg på Fristadstorget, Mälardagarna, Bokmässan i Katrineholm etc. På så sätt sprida vårt varumärke så att fler människor känner igen hembygdsföreningarna och hembygdsrörelsen så att fler kan bli inspirerade att delta.

Vad bör undvikas vid kretsmöten

Undvik att berätta allt föreningen gjort eller tänker göra. Undvik att berätta om samma aktiviteter som förra året.

Bilden är från höstmötet på Eskilstuna folkhögskola där kretsmötenas innehåll och betydelse diskuterades. Foto JF

Gästgiverier och skjutsstationer i Södermanlands län

Sörmlands gästgiverigårdar har inte tidigare sammanställts och presenterats i samlad form, varför vi i detta projekt avser att göra en omfattande inventering och dokumentation. Under 2018 har ett projekt påbörjats som avser att beskriva gästgiveri- och skjutsväsendet i Södermanlands län som det tedde sig under åren 1649 till 1933, då länets sista skjutsstation lades ned.

Tanken med arbetet är att skapa en bok som väcker intresse och informerar om gästgiveriernas och skjutsväsendets 300-åriga historia i Södermanlands län. Gästgiverier och tavernor utgjorde rastplatser för resande redan under tidig medeltid, men länge var skyldigheten i praktiken oreglerad och utmynnade rätt ofta i ren våldgästning hos allmogen.

1649 utfärdade drottning Kristina förordningen "Krogare och Gästgifware Ordningh" som kom att bli normgivande. Där beskrivs detaljerat i 20 punkter både gästgivarernas och de resandes rättigheter och skyldigheter. Böndernas plikt att stå för husrum och skjuts upphörde. Istället var det gästgivarerna som skulle stå för detta samtidigt som det stadgades att alla resande skulle betala för sin resa. Allt efterlevdes naturligtvis inte, men det blev ändå successivt bättre jämfört med tidigare.

Men ibland blev det ändå situationer som vid Svärdbro gästgiverigård i Sättersta socken den 7 januari 1681. Bonden Ramund Olofsson i Tunaberg fick besök av en överstelöjtnant Berg som önskade leja häst för fortsatt resa till Svärdbro. Det gick bra och Ramund följde med för att kunna hämta hem sin häst därefter. När de anlände till Svärdbro framåt aftonen var inte gästgivaren eller hustrun ännu hemma efter mark-

nadsbesök i Nyköping, utan endast gästgivarens 15-åriga son Carl och tjänstefolket. Överstelöjtnanten ville snabbt ha en ny häst men tyckte det tog alldeles för lång tid, var oförsämd och slog till flera personer med sin käpp. Situationen spårade ur fullständigt och sonen Carl med drängar gav sig på överstelöjtnanten med olika tillhyggen. Och därefter råkade Ramund också illa ut eftersom de kommit tillsammans. Dom lyckades komma därifrån, men när Ramund kommit hem efter någon dag blev han allt sämre och dog av skadorna i huvudet. Gästgivarsonen Carl dömdes skyldig till dråp i tinget, men det var ju egentligen överstelöjtnanten som skapade situationen genom otrevligt uppförande.

Det var också under 1600-talet som hela landet fick ett fast nät av gästgiverier längs vägarna, men i Södermanland verkar det redan ha funnits sedan en tid. Totalt har vi i länet funnit ett 80-tal gästgiverier och skjutsstationer. Vi har utgått från två kartor som täcker in hela länet med dess vägar och gästgiverigårdar. Dels Agnérs karta från 1689 som täcker Nyköpings län och dels Mörn och Milanders karta från 1718 som täcker Eskilstunas, Gripsholms och Råfsnäs län, (på bilden intill) Båda är detaljerade konstverk som innehåller rikligt med information.

Platserna för gästgiverierna har funnits utmed betydande vägar inom ca två mils avstånd och har över tid ibland strategiskt flyttats. Oavsett om byggnaderna finns kvar idag eller inte, så avser vi besöka och dokumentera samtliga platser.

I domböcker och olika arkiv finns bla gästgiveridagböcker, skjuts-entreprenadprotokoll, kontrakt och handlingar rörande förseelser. Det finns många små historier från varje plats och en del kan finnas i arkiven.

Vår ambition är att varje plats presenteras i den färdiga boken med 1-2 sidor. HÅKAN WALLETUN

Projektet avses att bli färdigt under 2019 och genomförs ideellt av

- Kaj Kjellström, Linköping
- Inga-Britt Larsson, Linköping
- Håkan Walletun, Stigtomta

Kaj är författare och svarar tillsammans med Inga-Britt för bokens utförande och innehåll. Håkan är projektledare och administrativt ansvarig.

Joe Eklöf berättar

Min morfar och jag

Här kommer den sista av sju berättelser om Joe Eklöfs somrar på Kjesta gård med sin morfar kallad Kjesten.

Efter elva år som sommarbarn vid Kjesta i Runtuna, blev jag i stället besökare i morsans sommarstuga. Varje gång vi åkte till eller från stugan gick vi in och hälsade på mormor och morfar.

År 1965 brann morfars lagård ner. Jag kommer inte ihåg om några djur brann inne eller ej, eftersom jag inte var där. Men därmed fanns ingen plats att ha mjölkkor längre. Morfar använde däremot den gamla parstugan att hysa sina får i. Den stugan hade sedan 1935 och tjugo år framåt tjänstgjort som hönshus och ett verkstadsrum åt min morbror.

Min mormor dog 1971, och därmed blev gården ett dödsbo, vilket morfar hade jättesvårt att acceptera. Gården var ju hans, ansåg han. Men hans nio barn övertygade honom om att mormor hade haft giftorätt i gården. Morfar hade köpt sin senaste traktor på Drabantmaskiner som sålde BM och Volvo. När han var i behov av att byta en traktor igen, tog några av hans söner kontakt med försäljaren på Drabantmaskiner och visade att Kjesten inte fick köpa en traktor utan övriga dödsbodelägares tillstånd. När morfar fick detta besked av försäljaren åkte han till Sörmlands Maskin och köpte en Massey-Ferguson i stället!

Har ni sett fåren?

När min blivande hustru och jag en vårkväll var ute och gick på Kjestas marker mötte vi en "gammal gubbe med slokhatt" som letade efter sina får. Han frågade mig om jag sett fåren, men jag hade bara hört dem på avstånd. Han fortsatte åt sitt håll och min fästmo frågade vem detta var. "Min morfar" svarade jag. Hon trodde mig inte först, men lät sig övertygas. Samma år, 1977, samlade morsan och hennes syskon ihop morfars får och lastade dem på en beställd djurbil. Därmed fanns det inga djur kvar på Kjesta till morfars förtvivlan. Åkermarkerna arrenderade min yngsta moster och hennes man sedan 1976.

Då min hustru och jag åkte till morsans sommarstuga, stannade vi alltid till och pratade några ord med morfar. Min hustru och han kom jättebra överens. När han hade fyllt 90 år berättade han för oss att han hade haft besök av Skogsägarföreningens representanter. De ville att han skulle gallra i skogen, men han sa nej eftersom han trodde att virket skulle vara mer värt fem år senare! Men det fick han tyvärr aldrig uppleva.

När morfar inte hade någon lastbil längre, köpte han en Volvo Duett, som han forslade får i! Senare bytte han den mot en Saab 95 och fortsatte med färtransporterna fram till 1977, då djuren kördes bort.

År 1981 eller 82 körde han sin Saab hemåt från stan. När han kom fram till stoppskylten där Svärtavägen kommer fram till vägen mellan Sjösa och Svärta tryckte han av misstag på gasen i stället för bromsen. Han körde rätt in i den lilla bergklacken på andra sidan vägen och bröt benen på tillsammans fem ställen. Ingen trodde att han någonsin skulle komma tillbaks till Kjesta, men det gjorde han ett halvår senare.

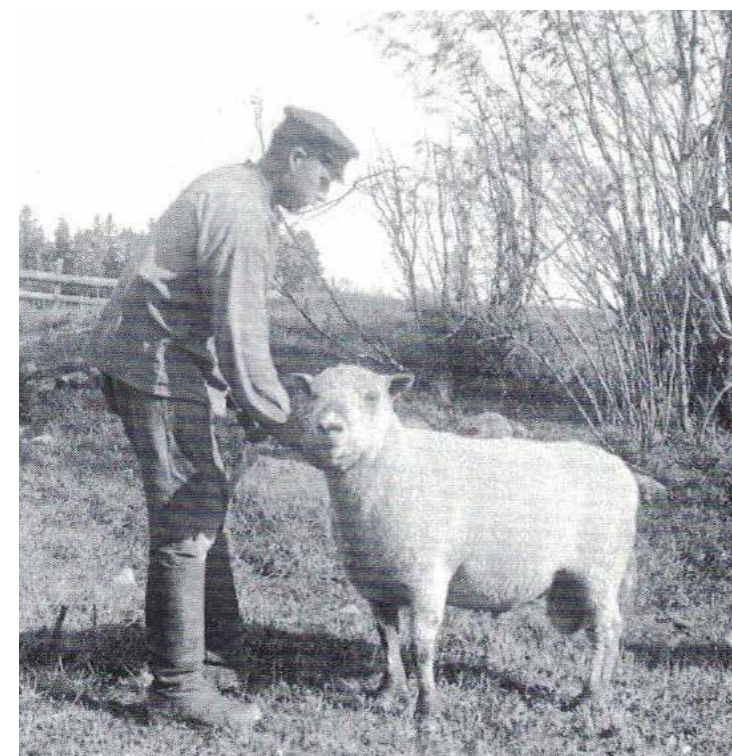
Alla andra fick skäll minsann!

År 1983 dog min morfar. Han som aldrig hade skällt på mig en enda gång, bara gett mig tillrättavisningar, när jag inte skötte mig. Men han kunde skälla högljutt på min moster och morbror, om de försovit sig eller av misstag haft sönder något. Och mellan honom och mormor kunde det tidvis uppstå enormt högljudda gräl.

Året därpå hölls en auktion vid Kjesta. Jag och mina kusiner skulle vara parkeringsvakter. Trots våra försök att få ordning på besökarnas biluppställningar, så stod bilar överallt, ända ut på landsvägen en kilometer därifrån. Jag arbetade då på Bilfrakt i Nyköping och hade innan auktionen sladdat vägen med en lastmaskin jag lånat på jobbet.

Morsan och några av hennes systrar hade byggt varsin stuga vid Kappstasjön. Nu ville de övriga syskonen få varsin tomt utstakad för stugbygge. Men de fick inte längre bygga vid Kappstasjön, i stället hänvisades de till mark närmare Kjestas mangårdsbyggnad.

Jag tror att det var 1987 som dödsbot till slut sålde gården till granngården Lindö. Därmed fanns bara sommarstugorna kvar i släktingarnas ägo.

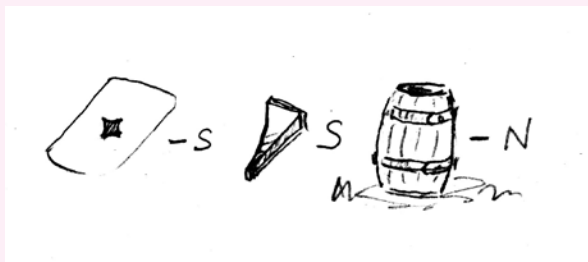
Ell-sons rebusar Dags för semester?

Rätt svar skickas till
dymlingen@live.se eller till
Södermanlands hembygdsförbund, Tolagsgatan 6,
611 31 Nyköping

Den 7 maj 2019 drar vi två vinnare.

Rätt svar i nummer 4 2018: Entita, skabagge, flugsnappare, kamel och stork. Vinnare denna gång är Agneta Widén, Rönninge och Solweig Andersson, Katrineholm. Vinsten är varsin trisslott tillsammans med varma lyckönskningar.

Från kristallmottagare till poddradio

I samband med Gammaldags Malmköpings Marknad den 25 maj tänkte vi ställa samman en utställning under rubriken "Från kristallmottagare till poddradio". Tanken är att visa apparater och programtablåer samt att kunna höra exempel på röster, händelser och underhållning genom åren. Vi vill också visa hur radion använts tex i krigsmakten och som hobby.

Vi efterlyser radioapparater från skilda tider, foton, programtablåer och vad mer som kan finnas i era samlingar. Kan ni hjälpa till med bidrag - kontakta Jennie Fornedal på kansliet eller Leif Jacobsson.

Morfars kristallmottagare från 1920-talet. Har också du en mottagare från 1900-talet?

Bild Leif Jacobsson

På mitt sätt sett

Rutiner - vanor eller ovanor

Genom åren har man skaffat sig rutiner eller vanor, som man själv säger, men som omgivningen kan kalla ovanor. Vi kan börja med frukosten. Den har varit oförändrad genom åren, möjligen med varierande smörgåspålägg. Lunchen, däremot, varierar dagligen liksom ett kvällsmål. Något som också förändrats är måltidernas benämning. Som barn åt jag frukost, middag och kvällsmat med kafferaster däremellan. Lunch var något okänt, en senare benämning? Middag tolkar jag som "mitt på dagen" men med nutida sena kvällsvanor kanske den intas någorlunda mitt under vakentiden.

Frukostarna kan behöva vara rutinmässiga innan man vaknat ordentligt. Familjemedlemmarna kan ha olika tider att passa och huvudansvaret brukar föräldrarna ha. Det kan bli kaosartat med det lilla barnets "jag ska bara..." och tonåringens "fem minuter till...". Uttrycket "jag ska bara..." kan även få en jäktad partner att få en annan form av hjärtklappning än när de nyligen träffats.

Bakvänt och avigt

Något som går på rutin är i vilken ordning man tar på sig kläderna. Inte plagg för plagg utan i detaljer som vilken fot man först sätter i byxorna eller vilken strumpa man börjar med. Att börja med den andra foten känns konstigt. Bakvänt känns det om man knäpper händerna så ena handens fingrar hamnar över den andras motsvarande fingrar mot annars under. Prova också att lägga armarna i kors omvänt mot vad ni brukar. Benen kan man dock lägga

i kors på båda sätten, till och med byta utan att det känns obekvämt. Men riktningen på hur man korsar benen i förhållande till den man pratar med lär ha betydelse. Korsat ben mot samtalspartner lär signalera gillande. Om man skiftar under samtalsgången behöver dock inte betyda ökad motvilja utan kan bero på att något av benen håller på att somna.

När ett etablerat par närmar sig sin bilen för gemensam färd brukar sällan diskuteras vem som ska köra. Det brukar vara självklart, undantag möjligen till färdmål där alkoholhaltiga drycker kan erbjudas. "Om jag kör dit så kan väl du köra hem" kan vara en överenskommelse med tillägg av motparten: "Då blir det omvänt nästa gång!"

Fördelning

Generaliserat så verkar hemsysslor vara så fördelade att mannen tar hand om allt som surrar och sköts med många knappar. Det handlar då om tex gräsklippare, snöslunga och en avancerad grill. Inomhus gäller på samma sätt diskmaskin och dammsugare. Har själv varit med om en dammsugarsäljares säljande argument (inte till mig): "Det här är en herrdammsugare - många knappar". Om man tänker efter så gäller att arbetsområden där mannen förväntas hjälpa till lätt blir mekaniserade. Hur många familjer har inte skaffat diskmaskin sedan mannen ombetts att ta hand om disken!

Hur sitter ni vid matbordet? Förmodligen som ni alltid har gjort, ve den som sätter sig på fel plats (gäller särskilt arbetsplatsens rastplats). En-

ligt kutym från vikingatiden satt husbonden alltid längst ifrån och vänd mot ingången för bästa skydd mot inträngande fiender. Seden att öppna dörren för kvinnor och låta dem gå före härstammar också från gamla tider. Fiender kan vänta bakom dörren, alltså inte ursprungligen en så hövlig och chevaleresk gest som man tror. Har ni tänkt på att tränga sig före i dörröppningen därför kan grunda sig på ren omtanke?

Uppfostran

Som förälder vill man få barnen att skapa sådana rutiner man själv tycker är bra. Att plocka undan efter sig och bädda sängen är ett par exempel. Vi har fått bekräftat att det satt spår, kanske inte så som vi tänkt oss. Barnen har nämligen upptäckt att vi inte lever som vi lär, de undrar varför vi numera inte bäddar sängarna som de tvingades göra som barn. En tröst kan vara att vi nu upptäckt tecken på att inte heller de bäddar varje dag, kanske sådant man inte velat ha gått i arv.

Vi har också försökt lära barnbarnen goda vanor. Ett exempel är att vi hotat gömma de skor som inte ställts upp ordentligt i entrén. Det har fungerat perfekt, nästan för bra. De var hos oss en gång när vi fick oväntat besök. När de besökande skulle lämna oss så var skorna försvunna. De hade tydligen inte placerats så som barnbarnen lärt sig. Exempel på goda rutiner?

GÖRAN DAHLBERG

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan

Avsändare: Linderoths tryckeri
Box 144, 643 22 Vingåker

Returadress: Södermanlands hembygdsförbund
Tolagsgatan 6, 611 31 Nyköping

Bygdebil?

Säkert känner du till många berättelser från hembygden, om byggnader och bygdeoriginal, historiska händelser. Men vet du någon som har berättat om när första bilen kom till dina trakter? Visste du ens att Sörmland på sitt sätt är föregångare när det gäller bilismens allra första vingliga steg i Sverige?

En mycket tidig ångdriven vagn byggdes i Nyköping redan 1838! Dessutom har det funnits inte mindre än tre biltillverkare i Sörmland redan före 1905? När bilar började förekomma skaffade bättre bemedlade bil ganska omgående, ofta hittade man tidigt bilar på de större

godsen liksom i städer. Närheten till Stockholm ska heller inte underskattas. På olika sätt fick vi en rik historia kring tidig bilism, värt att återkomma till. Tyvärr saknas en samlad dokumentation!

Perioden har rötter i 1800-talet och sträcker sig till ungefär 1930. För att berätta om detta behövs ett helhetsgrepp. Jag vill uppmana alla läsare och andra att samla in all tänkbar information om bilismens inträde i Sörmland. När kom första bilen, folkminnen om den tiden, fotografier, vägsträckningar, mackar, verkstäder, droskstationer, åkerier mm. En bevarad bil från tiden med dokumenterad historia i vårt landskap vore spännande!

Tanken är att ge ut dokumentationen i bokform. Det vore omöjligt utan hjälp från alla tänkbara håll. Passa på att fråga alla Sörmlänningar du känner, allt är av intresse! Men det är viktigt att samla in kvarvarande material nu, vittnesmålen börjar redan blekna...! Lyft på alla tänkbara stenar och hör av dig till mig, tack!

Kontakta mig!

Andreas Uddling
Vansö Rosenborg
645 92 Strängnäs
andreas@uddling.se
073-939 03 13

**Bidra med dina
minnen och
kontakter!**

Molin-bilen byggdes i Eskilstuna kring 1908 och visades på Eskilstuna Veteran dagar i augusti 2018. Bilden nedan togs dock i Vansö och tjejkarna heter Clara och Greta Söderlund.